

بسمه تعالی

دانشکده حقوق و علوم سیاسی

سال تحصیلی ۹۹-۱۳۹۸

سازمان های بین المللی

(کد درس: ۳۳۳۲۳۲)

سه واحدی

کارشناسی ارشد

گروه آموزشی روابط بین الملل

نسرين مصفا

استاد دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران

پست الکترونیکی

nasrin.mosaffa@gmail.com

nmosaffa@ut.ac.ir

مقدمه

واژه سازمان های بین المللی در سال ۱۸۶۷ میلادی توسط جیمز لوریمر، محقق اسکاتلندی حقوق، به گفتمان علمی جهان افزوده شد. این اصطلاح، به طور رسمی در ماده ۲۳ میثاق جامعه ملل مورد استفاده قرار گرفت. بند الف ماده یاد شده، خواستار تأسیس سازمان های بین المللی به منظور ترویج همکاری های بین المللی شد. در دهه های ۲۰ و ۳۰ میلادی، کاربرد این واژه ادامه یافت و بعد از پایان جنگ جهانی دوم، مفهوم همه جانبه آن گسترش پیدا کرد. مقدمه منشور ملل متحد نیز با این جمله خاتمه می یابد که «[امضاکنندگان] بدین وسیله سازمان بین المللی که به نام ملل متحد شناخته می شود را به وجود می آورند.» امروزه روز، سازمان های بین المللی ابزارهایی برای تأمین منافع دولت ها و ملت ها، محیطی برای انجام مذاکرات چندجانبه و سیاست گذاری و اجرا، و همچنین کنشگرانی مهم در روابط بین الملل هستند.

سازمان های بین المللی عمدتاً در زمانی ظهور پیدا کردند که دولت ها برای حاکمیت مستقل خود و حل مشکلات اعتبار بسیاری قائل بوده و همکاری های بین المللی در سطح متوسطی پیگیری می شد. اما امروز با آشکار شدن ناتوانی دولت - ملت ها در حل مشکلات جهان واقعی در عرصه اقتصاد جهانی، حفظ صلح و امنیت بین المللی و عوامل فناوری و محیط زیستی، و با وجود وابستگی سازمان های بین المللی به دولت ها، جامعه بشری شاهد تغییر و اصلاح نهادهای پیشین و ظهور ساختارهای جدید نظام حکمرانی جهانی است. جهان امروز، ساختارهای نهادی بسیاری برای مقابله با دغدغه ها و رفع مشکلات خود دارد (به عنوان مثال سازمان ملل متحد و کارگزاری های وابسته) اما «شبکه ای شدن جهان»، تغییر نظم جهانی و مشکلات ساختاری این نهادها باعث شده تا طراحی های

مختلفی برای پیشبرد دستور کاری که بتوان آن را «حکمرانی جهانی» نامید، معرفی شده است. سازمان‌های بین‌المللی نیز امروزه به عنوان بازیگری مهم، مجمعی برای همکاری و عرصه‌ای برای دسترسی منافع ملی شناخته می‌شود.

با عنایت به اهمیت سازمان‌های بین‌المللی و هم‌چنین تحولات پراهمیت عرصه حکمرانی جهانی در سیاست جهان معاصر، درس سه واحدی «سازمان‌های بین‌المللی» به منظور آشنا ساختن دانشجویان با حضور فزاینده سازمان‌های بین‌المللی در زمینه‌های مختلف ارائه می‌گردد. طراحی درس حاضر نیز با توجه به تحولات سازمان‌های بین‌المللی و روابط بین‌الملل مورد تجدید نظر قرار گرفته است.

در این درس، تاریخ سازمان‌های بین‌المللی (مفاهیم نظری و عملی)، فرآیند تصمیم‌گیری در سازمان‌های بین‌المللی و نحوه تشدید همکاری‌های بین‌المللی و ظهور ساخت‌های نوین مورد بررسی قرار خواهد گرفت. «سازمان‌های بین‌المللی» به ارزیابی و مرور مسائل مشترک جهانی و ارائه تحلیل در مورد موضوعات مورد دغدغه سازمان‌های بین‌المللی همچون مدیریت منازعات و حل مشکلات، کاربرد زور و مانند آن خواهد پرداخت. با توجه به ماهیت درس و رشته روابط بین‌الملل، تغییر عناوین جلسات با عنایت به تحولات روز جهان دور از ذهن نیست.

چشم انداز

- ۱- ایجاد انگیزه و علاقه برای پژوهش و فعالیت‌های علمی در زمینه حکمرانی جهانی و سازمان‌های بین‌المللی
- ۲- زمینه‌سازی برای کسب شایستگی جهت فعالیت و همیاری برای مطالعات تخصصی و اقدامات ملی
- ۳- زمینه‌سازی برای کسب دیدگاه آگاهانه و نقادانه بین‌رشته‌ای برای تحلیل موضوعات مرتبط
- ۴- زمینه‌سازی برای تقویت مهارت‌های مطالعات تطبیقی
- ۵- تقویت توانایی تطبیق مفاهیم نظری
- ۶- تقویت توانایی‌های پژوهشی

هدف

- ۱- آشنایی با ابعاد، تعاریف، مفاهیم و رهیافت‌های عمده نظری و عملی موضوع
- ۲- کسب اطلاعات و دانش لازم در مورد فعالیت‌ها و سازوکارهای سازمان‌های بین‌المللی، بویژه سازمان ملل متحد
- ۳- آشنایی با چگونگی و چرایی تحول سازمان‌های بین‌المللی و پدیده «حکمرانی جهانی»
- ۴- آشنایی با سیاست‌های همکاری بین‌المللی
- ۵- کسب آگاهی در مورد «بین‌المللی شدن» موضوعات مختلف

پیش‌نیاز

گرچه پیش‌نیاز مشخصی برای این درس لازم نیست اما بدیهی است آشنایی با روابط بین‌الملل و موضوعات روز آن در تسهیل فرآیند تدریس موثر خواهد بود.

شیوه تدریس

فرآیند معمول تدریس دو جلسه در هفته است. جهت جبران کمبودهای احتمالی، در برخی اوقات جلسات مضاعف یا کمی طولانی‌تر برگزار خواهد شد که از پیش اطلاع‌رسانی خواهد شد.

بدیهی است هرگونه تغییر در برنامه کلاس (اعم از تغییر محل برگزاری، تغییر ساعت و یا لغو جلسه) از طریق ایمیل و یا آموزش دانشکده به اطلاع دانشجویان خواهد رسید. حضور در کلاس ضروری است و بر طبق لیست حضور و غیاب، ارزیابی صورت می‌گیرد. برای اطلاع از مقررات دانشگاه در این رابطه، به فصل چهارم آیین نامه آموزشی دوره های کاردانی، کارشناسی پیوسته و کارشناسی ناپیوسته مراجعه نمائید.

در ادامه، رؤس مطالب و فهرست منابع قابل دسترس است. دانشجویان عزیز باید برای هر جلسه از کلاس، با منابع و مطالب آن آشنا باشند. در صورتی که منابع در دسترس نباشد، آن منبع تکثیر شده و از جلسه قبل در اختیار دانشجویان گرامی قرار خواهد گرفت. در عین حال، فرزندان عزیز می‌توانند بسیاری از منابع را در پایگاه های اینترنتی بیابند. عدم آشنایی با منابع و محتوا آن، پیگیری فرآیند تدریس و ارزشیابی را با مشکل مواجه می‌سازد.

به منظور تسهیل تدریس و تعمیق یادگیری، برخی از جلسات در محل دفاتر سازمان های بین المللی در تهران و یا با حضور کارشناسان مطرح آن حوزه برگزار خواهد شد. برگزاری شبیه‌سازی فعالیت‌های سازمان‌های بین‌المللی به عنوان فعالیت کم‌آموزشی درسی در نظر گرفته شده است.

شیوه ارزیابی

در راستای مقررات دانشکده و دانشگاه در مورد ارزیابی پیشرفت دانشجو با توجه به میزان حضور، فعالیت در کلاس، تکالیف درسی و نتایج امتحانات؛ ارزیابی درس «سازمان های بین المللی» بر اساس حضور در کلاس، تحویل به موقع گزارش های کلاسی و ارائه آن، و امتحان صورت خواهد گرفت. برای اطلاع بیشتر از مقررات دانشگاه، می‌توانید به فصل ششم آیین نامه آموزشی دوره های کاردانی، کارشناسی پیوسته و کارشناسی ناپیوسته مراجعه نمائید.

نمره نهایی، جمع نمرات عملکرد کلاسی (۱۰ درصد)، ارائه کلاسی (۲۰ درصد)، گزارش کلاسی (۲۰ درصد) و امتحان پایانی (۵۰ درصد) خواهد بود.

نگارش گزارش و ارائه آن

ارزیابی گزارش و ارائه آن بیشتر با تمرکز بر محتوا و منطق بحث صورت خواهد گرفت اما شیوه نگارش نیز لحاظ می‌شود. از این رو، مطلوب است گزارش به صورت تایپ شده، با صفحات شماره گذاری شده، با فاصله مناسب بین خطوط و حاشیه ها ارائه گردد. کلیه نقل قول های مستقیم باید در گیومه و با ذکر منبع نوشته شوند. تمامی ایده ها، نظرات و اطلاعات برگرفته از کتب، مجلات، روزنامه ها

و دیگر منابع باید ارجاعات مقتضی نگاشته شوند. در صورتی که نسبت به ارجاعات و ذکر منبع نامطمئن هستید، بهتر است منبع را ذکر نمائید. ذکر منابع یا به صورت پانوشت در پائین صفحه و یا در آخر مطلب می تواند صورت گیرد. تمامی گزارش ها باید دارای فهرست منابع در انتهای آن باشند. خواهشمند است در ارجاعات و ذکر منابع، تنها از یک شیوه در کل گزارش استفاده نمائید. گزارشات باید حداکثر ۳۵۰۰ کلمه باشند.

رئوس مطالب درس

بخش اول: مقدمه و زمینه جویی

نگاهی اجمالی به سازمان های بین المللی

در دو جلسه ضمن سیری در تاریخ سازمان های بین المللی، نگاهی کلی به مفاهیم، طبقه بندی ها و وظایف سازمان های بین المللی خواهیم داشت.

نظریات سازمان های بین المللی

نظریات سازمان های بین المللی که به درک ماهیت و فعالیت آنان و روابط دولت ها با این سازمان ها کمک می کند، در دو جلسه موضوع بحث خواهد بود. نظریاتی همچون واقع گرایی، آرمان گرایی، سازنده گرایی و نهادگرایی و غیره بررسی خواهند شد.

بخش دوم: سیاست گذاری و تصمیم گیری در سازمان های بین المللی

سازمان های بین المللی به مثابه نظام سیاسی

در این جلسه به ساختار قانونی و حقوقی سازمان های بین المللی خواهیم پرداخت و سپس ساختارهایی همچون ارکان شورایی، شوراهای اجرایی و غیره تبیین خواهد شد.

فرایندهای تصمیم گیری و تصمیم سازی سازمان های بین المللی

به منظور درک فعالیت های سازمان های بین المللی و نتایج آن، می بایست چگونگی تصمیم گیری و تصمیم سازی این سازمان ها را مورد ارزیابی قرار داد. از این رو، پنج مدل تصمیم گیری در این سازمان ها مورد بررسی قرار خواهد گرفت.

تصمیمات سازمان های بین المللی

پس از آگاهی از فرآیند تصمیم گیری و تصمیم سازی در نهادهای بین المللی، تصمیمات آن مورد بررسی قرار خواهد گرفت. در فرایندهای تصمیم گیری، چه تصمیماتی اتخاذ می شوند؟ چه تفاوتی میان سیاست گذاری و تصمیمات اجرایی وجود دارد؟ قطعنامه ها و دیگر تولیدات سازمان های بین المللی در این جلسه مورد بررسی قرار خواهند گرفت.

بخش سوم: فعالیت های سازمان های بین المللی

نکته: در بخش دوم، سازمان های بین المللی مختلف مانند سازمان ملل متحد و کارگزاری های آن، سازمان های منطقه ای مانند اتحادیه آفریقا، سازمان همکاری های اسلامی، ناتو، سازمان همکاری های شانگهای و غیره و سازمان های غیردولتی بین المللی مختلف مورد تجزیه و تحلیل قرار می گیرند.

صلح و امنیت بین المللی: از همکاری تا حل تعارض

مسئله صلح و امنیت بین المللی با عنایت به ماهیت تحولات و ساخت نظام بین الملل، از جمله دغدغه های کلیدی دولت ها و اولویت حکمرانی جهانی است. در این مبحث ضمن پرداختن به چگونگی همکاری برای حفظ صلح و امنیت، چالش های آن نیز بررسی خواهد شد. در عین حال به نحوه حل تعارض و پیشگیری از مخاصمات ورود خواهیم کرد.

رفاه و روابط اقتصادی

با نگاهی به ساختارهای موجود ناظر بر روابط مالی و تجاری، چگونگی همکاری در عرصه اقتصادی بررسی خواهد شد. در این جلسه، ضمن پرداختن به چالش های همکاری های اقتصادی و البته تبعات مثبت آن، به بحران اقتصادی اخیر به عنوان یک نمونه همکاری بین المللی و فعالیت سازمان های بین المللی نگاه خواهیم کرد.

محیط زیست

با عنایت به تحولات زیست محیطی، تغییرات اقلیم و ضرورت همکاری های بین المللی، به نحوه فعالیت های زیست محیطی و تاریخچه آن می پردازیم. مهم ترین پرسش این مسئله، چرایی عدم توفیق در شکل گیری یک همکاری منسجم و همگانی است.

حقوق بشر

با توجه به اهمیت حقوق بشر در جهان معاصر و برجستگی آن در فعالیت سازمان های بین المللی، سازوکارهای حمایت از حقوق بشر مورد بررسی قرار خواهد گرفت. در عین حال به انتقادات نسبت به برخورد سیاسی با حقوق بشر نیز خواهیم پرداخت. بررسی حقوق بشر از منظر اسلام، بخش دوم این جلسه را تشکیل می دهد.

بخش چهارم: آینده سازمان های بین المللی جهان شبکه ای و ظهور شبکه ها

همان گونه که ماهیت مشکلات بین المللی تغییر یافته، چگونگی فعالیت سازمان های بین المللی نیز دستخوش تغییر شده است. با عنایت به آموخته های بخش های گذشته، از چالش های پیش رو سازمان های بین المللی آگاهیم. در این جلسه به نوع جدیدی از همکاری ها خواهیم پرداخت: همانگونه که تروریست ها، قاچاقچیان اسلحه، قاچاقچیان انسان و مواد مخدر به صورت شبکه ای عمل می کنند، دولت ها نیز شبکه هایی شکل داده اند تا با تبادل اطلاعات و هماهنگ کردن فعالیت ها، به حل معضلات جهانی بپردازند. پرسش اساسی این است که آیا این شبکه ها جایگزین سازمان های بین المللی هستند و یا مکمل آنان؟

حکمرانی جهانی

پیچیدگی مشکلات جهانی و افزایش خطرات آنان، ناتوانی دولت ها و مشکلات سازمان های بین المللی مفهوم جدیدی از همکاری های بین المللی در قالب حکمرانی جهانی بوجود آورده است. حکمرانی جهانی، فرایندی با نقش آفرینی اشخاص، دولت ها، سازمان های غیردولتی و سازمان های بین المللی است. سازمان های بین المللی دیگر محدود به دولت ها نیستند، حتی شرکت های چندملیتی هم به عرصه همکاری های بین المللی وارد شده اند. در این جلسه، آینده سازمان های بین المللی و حکمرانی جهانی را بررسی خواهیم کرد.

بخشی از منابع انگلیسی

Archer, Clive. 2013. *International organisations*, London, New York: Routledge.

Hurd, Ian. 2011. *International Organisations: Politics, Law and Practice*. Cambridge: Cambridge University Press.

David Mitrany, 1948. *The Functional Approach to World Organization*. *International Affairs* (Royal Institute of International Affairs 1944-), 24(3), pp.1944–363.

Dorussen H. & Ward H., 2008. *Intergovernmental Organizations and the Kantian Peace: A Network Perspective*. *Journal of Conflict Resolution*, 52(2), pp.189–212.

Erik Voeten, 2005. *The Political Origins of the UN Security Council's Ability to Legitimize the Use of Force*. *International Organization*, 59(3), pp.527–557.

FOLLESDAL A. & HIX S., 2006. *Why There is a Democratic Deficit in the EU: A Response to Majone and Moravcsik*. *JCMS: Journal of Common Market Studies*, 44(3), pp.533–562.

Fehl C., 2004. *Explaining the International Criminal Court: A "Practice Test" for Rationalist and Constructivist Approaches*. *European Journal of International Relations*, 10(3), pp.357–394.

John Gerard Ruggie, 1982. *International Regimes, Transactions, and Change: Embedded Liberalism in the Postwar Economic Order*. *International Organization*, 36(2), pp.379–415.

Joseph M. Grieco, 1988. *Anarchy and the Limits of Cooperation: A Realist Critique of the Newest Liberal Institutionalism*. *International Organization*, 42(3), pp.485–507.

Kenneth W. Abbott and Duncan Snidal, 1998. *Why States Act through Formal International Organizations*. *The Journal of Conflict Resolution*, 42(1), pp.3–32.

Luck, Edward C, *How Not to Reform the United Nations*. *Global Governance*, 11(4), pp.407–414.

Mearsheimer J., *The False Promise of International Institutions*. *International Security*, 19(3), pp.5–49.

Michael N. Barnett and Martha Finnemore, 1999. *The Politics, Power, and Pathologies of International Organizations*. *International Organization*, 53(4), pp.699–732.

Rittberger, Volker and Zangl, Bernhard, 2011. *International organization: polity, policy and politics*, Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Robert Axelrod and Robert O. Keohane, 1985. *Achieving Cooperation under Anarchy: Strategies and Institutions*. *World Politics*, 38(1), pp.226–254.

Robert Jervis, 1985. *From Balance to Concert: A Study of International Security Cooperation*. *World Politics*, 38(1), pp.58–79.

- Robert O. Keohane, 1988. International Institutions: Two Approaches. *International Studies Quarterly*, 32(4), pp.379–396.
- Robert O. Keohane and Joseph S. Nye, 1974. Transgovernmental Relations and International Organizations. *World Politics*, 27(1), pp.39–62.
- Robert O. Keohane and Joseph S. Nye, Jr., 1985. Two Cheers for Multilateralism. *Foreign Policy*, (60), pp.148–167.
- J. Martin Rochester (1986). The rise and fall of international organization as a field of study. *International Organization*, 40, pp 777-813. doi:10.1017/S0020818300027375.
- Ruggie John Gerard, 1992. Multilateralism: the anatomy of an institution. *International Organization*, 46(03).
- Soo Yeon Kim and Bruce Russett, 1996. The New Politics of Voting Alignments in the United Nations General Assembly. *International Organization*, 50(4), pp.629–652.
- Stephen D. Krasner, 2004. Sharing Sovereignty: New Institutions for Collapsed and Failing States. *International Security*, 29(2), pp.85–120.
- Thakur, Ramesh Chandra, 2006a. *The United Nations, peace and security: from collective security to the responsibility to protect*, Cambridge, UK: Cambridge University Press. Available at: <http://www.loc.gov/catdir/toc/ecip063/2005032574.html>.